

מי אני ומה שמי ?

על שמות וזהות

במפגש הזה נעסוק בקשר בין השם שלנו לזהות שלנו, ובעיקר בשאלה של הקשר לעבר (לסבא-סבתא ולדורות קודמים) לעומת ההווה והעתיד. למה ההורים שלי נתנו לי את השם הזה – כי הם אוהבים שמות תנ"כיים? כי הם רצו לשמור דרך השם את זכרם של סבא או סבתא? או שאולי רצו שם חדש, מקורי, נדיר? או אולי שם שיהיה לי קל אתו אם אגור פעם בחו"ל, למשל? ומה אני חושב/חושבת על השם שלי? המפגש מיועד לנוער.

מטרות:

- לבחון את השם כמרכיב בזהות האישית ובזהות התרבותית.
- לברר, דרך השם, את שאלת הקשר לעבר ולמסורת, השם כשומר על המורשת המשפחתית-תרבותית.

משק הסדנה: עצה וחצי

פתיחה: 30 דקות

- מקרה לדוגמה – לשנות או לא לשנות? 20 דקות
- קריאה משותפת – לשנות או לא לשנות? 30 דקות
- סיכום – "ויותר יצק לברדו": 10 דקות

צלריט:

- 1-2 בריסטולים גדולים ועליהם כתובות 4 אמירות בנושא השם [ר' מהלך הסדנה]
- טושים
- השירים "קראת לי אסתר" ו"מיכאל" של אתי אנקרי [על גבי תקליטור]
- דף מקורות "לשנות או לא לשנות?" - נספח 1

מהלך הסדנה

פתיחה

בשלב הראשוני של המפגש נציג את הנושא מתוך הבעת עמדה על ארבע אמירות שקשורות לשם.

- אנו ממליצים להשמיע ברקע את השירים "קראת לי אסתר" ו-"מיכאל" של אתי אנקרי [אפשר כמובן לבחור בשירים אחרים שעוסקים בשמות].

- תלו על הקיר או הניחו על הרצפה בריסטול שעליו רשומות ארבע אמירות בצבעים שונים [אם הקבוצה גדולה, הכינו 2 בריסטולים זהים, כדי למנוע צפיפות].

- בקשו מהמשתתפים/ות לעבור בין האמירות השונות ולבחון את דעתם/ן ביחס אליהן. כדאי לתת לשלב הזה כמה דקות למחשבה כדי שהמשתתפים/ות לא ימהרו לבצע את המשימה.

- אחרי מספר דקות, בקשו מכל משתתפת/ת לבחור את האמירה שהכי קרובה למה שהוא מרגיש ביחס לשם שלו. איך? באמצעות חתימת השם ליד האמירה המתאימה (במידת הצורך- משכו חיצים בין השם לאמירה).

[רוב הסיכויים שהמשתתפים/ות יזדהו עם כמה אמירות ולא עם אחת בלבד, ובכל זאת המשימה היא לבחור את זו שהכי קרובה להרגשתם/ן כרגע. גם אם היא לא אומרת הכל, וגם אם זה יכול להשתנות מחר...]

השם שלי קשור לעבר שלי (המשפחתי או התרבותי) ואני מרגישה שזה נותן לי שורשים...

השם שלי קשור לעבר (המשפחתי או התרבותי) שלי ואני מרגישה שזה כבד עלי...

השם שלי "חדש", לא קשור לעבר - וזה נותן לי הרגשה של חופש ויכולת לפתוח דף חדש...

השם שלי "חדש", לא קשור לעבר - וזה נותן לי קצת הרגשה של תחושות...

אחרי חתימת השמות כדאי לפתוח בדיבור (של כל מי שרוצה או בסבב - על פי החלטת המנחה) על האמירה שהזדהה אתה. [כדאי לתת זמן לדיבור הזה כי הוא מאפשר שיח אישי ומעלה סיפורים מעניינים שלרוב הם חדשים גם כאשר מדובר בקבוצה שבה המשתתפים מכירים זה את זה].

למנחה

שמות פרטיים שהורים נותנים לילדיהם הם נקודת מוצא מצניינת לדיון בזהות הכללית, וביוחד בשאלה של הקשר לעבר דרך השמות. אמנם איננו בוחרים את השמות שלנו, אבל השם הופך לחלק מן הזהות שלנו, במיוחד אם יש לשם סיפור. ילדים נקראים על שם אחד הסבים או הסבתות כדי ליצור המשכיות עם העבר המשפחתי; אבל ניצולי שואה, קריאת שמות הילדים על שם קרוב משפחה נוספת נוצר לשמר את זכרם. יש גם שמות שיוצרים המשכיות תרבותית ולא-דווקא משפחתית: שמות תנ"כיים או שמות יהודיים.

מצד שני, יש שמות שמסמנים חידוש ולא המשכיות, והם מתנים על פי ההקשר התרבותי. אבל יהודים בארצות המוצא שלהם, נתינת שם "לוצזי" [ערבי או צרפתי בארצות המזרח, אנגלי, אמריקאי, גרמני וכו'] בארה"ב ובאירופה] ביטאה קשר למקום בתקופה המודרנית. הציונות והעלייה לארץ לאותה במאמץ ארוכת של החלפת שמות - לשמות עבריים (שמות תנ"כיים המבטאים גבורה והיאחזות בארץ: שמות שופטים או גיבורים מן התנ"ך כמו אבנר, ברק, יפתח; שמות בעלי חיים וצמחים הנדלים בארץ ישראל, וכדומה). שינוי השם סימל התחדשות אישית וקיבוצית.

לא רק שמות פרטיים שלנו, אלא גם שמות משפחה. אחת הדוגמאות שמובאות כאן בהמשך היא זו של דן בן-אמוץ, שמו המקורי היה משה תהלים-גאון, ושינוי שמו לשם "צברי" היה מרכיב משמעותי בשינוי הזהות - מזהות יהודית "גלותית" לזהות ישראלית. (מצניין לציון שהיום יש אנשים שחוזרים שוב לשמות המשפחה המקוריים שלהם, לשמות היהודיים ה"גלותיים" - כתגובה נגד למחיקה של הזהות הגלותית, כסוג של מרד באלה שמרדו אל הגלותיות).

השאלה במרכז המסמך היא: מה נותן לי חופש ומה מאבד אותי? האם שם מן העבר התרבותי או המשפחתי שלי כובל אותי לעבר, האם הוא כבד עלי? האם שם חדש נותן לי יותר חופש לעצב את חיי? אין כמובן תשובות "נכונות" והדיון הוא פתוח לאמרי.

חשוב גם להדגיש, שדיון השם הוא רק טריגר להצלות את השאלה של הקשר לעבר ולצידו. אפשר להרגיש קשר חזק לעבר המשפחתי והתרבותי גם עם שם "חדש", עכשווי, ואפשר להרגיש חופשי ומשחרר גם כשקוראים לי השם שיש לו קשר לעבר...

מקרה לדוגמה – זנות או לא זנות?

- כדי לחדד את הקשר בין שם לזהות נבחן דילמה שעוסקת בשינוי שם עם המעבר למקום חדש.
- בחרו שלוש/ה נציגים/ות מתוך הקבוצה. את שאר המשתתפים/ות חלקו לשני חלקים והפרידו ביניהם.
  - שלוש הנציגים יגלמו אב, אם ובן למשפחת טקלה. משפחה ממוצא אתיופי שסוף סוף אושרה עלייתה לארץ. האם, איינש, מספרת על חוויית קליטה לא פשוטה של קרובים ומציעה שישנו את שמם כשיגיעו.
  - קבוצה אחת מתבקשת לתמוך ברצון של האם לשנות את השם, הקבוצה השנייה מתבקשת לייצג את חשיבות השמירה על השם.
  - מכל קבוצה בחרו שני/שתי מתנדבים/ות שיצטרכו לייצג את עמדתה.
  - איך מתנהל הדיון? כמו פינג-פונג של דעות. ארבעת הנציגים/ות צריכים/ות לבטא את דעתם/ן בצורה מהירה ובהירה (עליהם/ן להציע לפחות שלושה טיעונים לטובת כל צד).
  - בתום הדיון (הקפידו על מהירות, אם אחד/ת הנציגים/ות מתעכב העבירו את תורו לנציגי הקבוצה השנייה)– על 'בני משפחת' טקלה להסביר האם השתכנעו לכיוון כלשהו- האם ישנו או לא ישנו את שמם.

קריאה מותפת: זנות או לא זנות?

נקרא כעת ביחד כמה טקסטים שמציגים עמדות מגוונות בנושא שינוי השם (כל המקורות מופיעים בנספח 1). אין צורך לקרוא את כל הטקטים.

הקטע הראשון שכדאי לקרוא הוא ציטוט של דברים שאמר דן בן-אמוץ. דן בן-אמוץ (1924-1989) היה סופר, עיתונאי ושחקן פופולארי מאוד בזמנו (היום היינו מכנים אותו "סלב"). הוא נולד בפולין בשם משה תהלים-זאגר, עלה ארצה ב-1938 (משפחתו נשארה שם ונרצחה בשואה) ושינה את שמו לדן בן-אמוץ. שינוי השם היה גם שינוי קיצוני ומוחלט של הזהות: הוא הפך את עצמו ל"צבר" ונחשב בעיני רבים למייצג של הישראליות. בקטע הבא הוא מתייחס לשינוי השם שלו ואומר:

אני מי שאני בוחר להיות. שם משפחתו של אבי היה תהלים-זאגר (=אומר תהלים), והיה טבעי בעיניי שיום אחד קברתי את שם משפחתו באחד מאותם מחנות. אני לא רואה שום סיבה לסחוב אתי את מורשת אבותיו...

· "אני מי שאני בוחר להיות": האם זאת גם הרגשתכם/ן ביחס לעצמכם/ן? האם, כדי לבחור מי אני רוצה להיות, הכרחי "לקבור" את העבר והמורשת?

הקטע השני לקוח מספר בשם "התגבבות יחידים" שכתב יהושע קנז. זהו סיפורה של חבורת טירונים בבה"ד 4 בשנת 1955, בחבורה יש מכל וכל – ותיקים ועולים חדשים, אשכנזים ומזרחים, קיבוצניקים ועירוניים, עשירים ועניים. כולם נתונים יחד בסיר הלחץ

של הטירונויות. אחד הטירונוים הוא עולה חדש מרומניה שהכינוי שלו הוא "אפס-אפס" (מתוך זלזול, כי הוא "לא יוצלח"). כשמבשרים לו שאשתו ילדה בן הוא מגיב כך:

בת שחוק עלתה על שפתי, מין חיור של תמהון, כמו שחייך בבוקר על היותו מסוגל לרוץ עם כולם את ריצת הבוקר עד תומה: כל כולו פליאה על דרכיו הנסתרות של הגורל. "יש לי ילד סברה (=צבר)", הוא אמר, "סברה כמו אלה", והוא הורה על כמה מאתנו. "הוא יהיה כמו הילדים שגודלים פה מהתחלה. הוא ידבר עברית כמו שהם, הוא לא יידע שום שפה מחוץ-לארץ, רק עברית, וישיר את השירים שלהם... לילד שלי אני לא יקרא את השמות המחורבנים האלה מחוץ-לארץ, לופי, שמופו, ברקו, שמרקו. אני יתן לו שם של סברה, מהשמות החדשים האלה, לא שם של מסכנים. איזה עולם משוגע, בחיי, שיש לי ילד סברה. אני יגדיל אותו כמו הילדים האלה, היפים, החזקים, שהוא יתאים למדינה הזאת, שהוא לא יהיה חרא כמו שאני.

למה אפס-אפס רוצה לתת לילד שלו שם חדש?

הקטע השלישי לקוח ממדרש ויקרא רבה, והוא שואל את השאלה: בזכות מה נגאלו בני ישראל מן העבדות במצרים? ההנחה היא, שהגאולה ממצרים לא קרתה "סתם" אלא יש לה סיבה – סיבה שקשורה להתנהגותם של בני ישראל.

נקרא:

בזכות ארבעה דברים נגאלו בני ישראל ממצרים:

שלא שינו את שמם,

ולא שינו את לשונם,

ולא אמרו לשון הרע,

ולא נמצא בהם אחד שהתנהג באופן לא צנוע.

לא שינו את שמם, כלומר, ראובן ושמעון – היו, ראובן ושמעון – נשארו. ולא היו קוראים לראובן – רופוס ולשמעון – לוליני ולבנימין – אלכסנדר...

לפי המדרש, בני ישראל נגאלו ממצרים בזכות ארבעה דברים: הם לא שינו את שמם, ולא שינו את לשונם, הם לא אמרו לשון הרע (לא ריכלו), והתנהגו בצניעות. אנחנו נתייחס רק לדבר אחד – שלא שינו את שמם.

למה העובדה שבני ישראל לא שינו את שמם גאלה אותם מעבדות?

הטקסט האחרון לקוח מן הספר "תרגול כפרות" של אלי עמיר. הספר מבוסס על חיי הסופר, שעלה ארצה מעיראק עם משפחתו בשנות החמישים. בני הנוער המתוארים נשלחים ממקום מגורי הוריהם - המעברה, לקיבוץ. בקטע הבא מתוארת אחת החוויות הראשונות של העולים מעיראק עם הקיבוץ - שינוי השמות:

"מי זה עבד אל עזיז?" שאל עופר המנחה כשקרא את שמותינו מהרשימה שבידיו. "אני", אמר בן הרב. "מעתי ואילך שמך אבנר. פוזיה... את?" "אני", ענתה הצנומה. "מהיום, אילנה!" פסק עופר. "אתה ג'מיל? מעכשיו שמך יורם". "יורם, יורם" קרא ג'מיל בהתפעלות, כאילו זכה בבגד חדש. "נורי". "אני", אמרתי. "נמרוד", פסק עופר. "נורי", התעקשתי. "נמרוד", חזר עופר, מתעלם מדבריי. "נורי!" הוספתי להתעקש. "נדבר על זה אחר כך".

אנחה

המקרה של דן בן אמוץ הוא דוגמה קיצונית לתופעה שהיתה נפוצה מאד בציונות, התופעה של שינוי השמות לשמות עבריים, כחלק משיבת ציון. התנועה הציונית ביקשה לעשות מהפכה וליצור "יהודי חדש", אשר יתנתק מן המורשת של הגלות ויפתח דף חדש בתולדות היהודים והיהדות. דן בן אמוץ רוצה נתק מוחלט מן העבר, אין לו תחושת מחויבות כלפי אביו, הוא רוצה לבחור ולהמציא את עצמו מחדש, ולשם כך הוא מוחק את עברו.

"אפס-אפס" ברוחן "התנבואות יחידים" אינו מננה את שמו שלו אבל כשנולד לו ילד, ברור לו שהוא יבחר לו שם "חדש", שם "צברי". מכיוון שהוא עצמו מרגיש לא שווה וחסר ערך, הוא מאמין שהשם החדש שייך לבנו יסמן חיים אחרים משלו, חיים בריאים וחלקיים. גם כאן אנחנו רואים את הכמיהה ליצור יהודי חדש, לא גלותי.

"בלכות ארבעה דברים נגאלו בני ישראל ממצרים: שלא שינו את שמם...". המדרש מתמודד עם השאלה, בלכות מה נגאלו בני ישראל מן העבדות במצרים? ההנחה של חז"ל היא, שהגאולה לא היתה נס בלבד, היא התאפשרה בלכות מצעים שעשו בני ישראל. חלק מן המצעים האלה, וביקור אי שינוי השם ואי שינוי הלשון - שמעותם היא שמירה על הלהות, שמירה על הקשר עם העבר. במקרה הלה, דווקא הקשר עם העבר (שיכול להיותפס ככובל ומגביל את החופש) הוא שמאפשר את יציאתם לחופשי. חז"ל, כדרכם, אינם אומרים אמירה שהיא רק היסטורית, על תקופת עבדות מצרים, אלא אמירה שהיא רלבנטית לזמננו. אנחנו רואים את זה מן הדוגמאות לשמות שהם מביאים: לא קראו לראובן רופוס ולשמעון לולני ולבנימין אלכסנדר. אלה שמות רומיים מן התקופה של חז"ל, וכנראה חלק מן היהודים נטו לשנות שמותיהם לשמות רומיים כדי להשתלב בתרבות הסביבה. חכמים מתנגדים לנטייה זו ורואים בה לא חופש אלא עבדות: כי החופש לדבריהם הוא בשמירה על הלהות העצמית הייחודית.

בקטע מהספר "תרגום כפרות", המדריך צופר, בן הקיבוץ, מחליף לנצרים את שמותיהם משמות עבריים לשמות עבריים. כל הנצרים מקבלים בהכנעה או בשמחה את השם החדש, חוץ מנורי - שמתמרד ומסרב לשנות את שמו (ולמרות שצופר אומר לו 'נדבר על זה אחר כך', הוא לא מננה את שמו עד סוף הספר).

אין הכרח לקרוא ביחד את כל הטקסטים - אפשר לבחור מתוכם.

סיכום: "ויוותר יעקב לבדו"

לסיכום נקרא קטעים מתוך מאמר שכתב אהוד בנאי, היוצר והמוסיקאי, שכותרתו "ויוותר יעקב לבדו" (קטע ה' בנספח). הפסוק הזה (בראשית ל"ב כ"ד) הוא הפתיחה לסיפור שבו יעקב אבינו נאבק עם המלאך, לבדו, עד עלות השחר. בסופו של המאבק המלאך מבקש ללכת, ויעקב מסכים לשלוח אותו אם יקבל ממנו ברכה. מלאך האלוהים מברך אותו ומשנה את שמו מיעקב לישראל, "כי שרית [=נלחמת] עם אלוהים ועם אנשים ותוכל".

אהוד בנאי מתאר את מאבקו של יעקב במלאך ואומר, שאולי זה היה "מאבק פנימי-רוחני שקורה בתוך נפשו של יעקב, שנצרך כאן להיאבק בשדים שבתוכו ובפחדים שלו, כדי שיוכל להיכנס אל ארץ כנען... ולמלא את התפקיד הנכבד שמוטל עליו: להקים את הבית היהודי הראשון, המשפחה שממנה עתיד להסתעף עם ישראל כולו לדורותיו".

המלאך משנה את שמו מיעקב לישראל, ו"יעקב ממשיך לדרכו, צולע אחרי שנפגע בגיד הנשה, כי לכל מאבק יש מחיר, אבל הכתוב מציין: "ויזרח לו השמש...", שמש חדשה מאירה את דרכו של יעקב, שכבר אין הוא אותו אדם שהיה אתמול. שינוי השם הוא שינוי הזהות, יעקב הוא עכשיו ישראל – והוא איננו אותו אדם.

אהוד בנאי ממשיך ומספר את סיפור משפחתו, ואת המעגלים של התרחקות והתקרבות אל הזהות המשפחתית והתרבותית:

אני רוצה לקפוץ עכשיו בזמן, למעלה משלושת אלפים שנה קדימה, אל סוף המאה התשע-עשרה. אל העיר שירז שבפרס. אל העיר הזאת הגיעו מתישהו אחרי גלות בבל צאצאיו של אותו יעקב שנאבק עם המלאך. קהילה גדולה של אנשים לומדי תורה ומקיימי מצוות, הם מקבלים מסביבתם את התרבות המקומית, את המאכלים, את הלבוש, את הסיפור המזרחי, את אגדות העם ואת השירה הפרסית, אבל לא מאבדים את כל מה שמיחד אותם כיהודים, וחיים באופן יומיומי את החוט המקשר בינם ובין יעקב אבינו.

יום אחד קם אחד מבני בניו של יעקב התנ"כי, שגם שמו יעקב, שהוא הסבא של הסבא שלי, קם ועולה לארץ-ישראל... הוא מגיע לירושלים עם אשתו, בניו ונכדיו ובונה שם בית. מוסיף את האות יו"ד לשם משפחתו והופך אותו מבנא לבנאי, כלומר בונה בתים. ממש כמו אביו הקדמון יעקב שבנה את הבית היהודי הראשון.

ויעקב זה מוליד את אליהו. אליהו מוליד את מאיר. ואחרי שיעקב מת, מאיר נכדו מוליד בן וקורא לו יעקב. וזה אבא שלי.

ויעקב, נער בשנות השלושים בירושלים, בתקופת המנדט, הולך לתנועת נוער ציונית ורואה שם יהודים חילונים, חופשים וליברלים. הוא נשלח מטעם התנועה לחוות הכשרה בקיבוץ ומגלה את נפלאות ריקוד ההורה המעורב של בניו ובנות במעגל, בליווי אקורדיון, והוא מתבייש בכובע על ראשו ומוריד אותו. אורח החיים הדתי של הוריו נראה לו מיושן ומגביל. הוא רוצה להיות שחקן, ולצערם הגדול של הוריו הוא עוזב את הדת, אף שבפנימיותו ובמהותו הוא נשאר מקושר עד סוף ימיו לעולם התנ"ך והפיוט העברי.

ויעקב זה הוא בן הדור של מלחמת העצמאות. הוא היה שם, גבר צעיר בסוף שנות העשרים, כשקמה המדינה, ואותם אנשים שניתקו את עצמם מהמסורת, שעזבו את ספסלי הישיבות, שמרדו בהוריהם, הם האנשים שבפועל הקימו את המדינה וקראו את שמה: ישראל. והנה אני כיום, בנו של יעקב, מחפש שוב את הדרך איך לחדש את הקשר עם יעקב אבי הקדמוני, ועם יעקב הסבא של הסבא שלי.

אהוד בנאי מתאר תנועה גלית של התקרבות וריחוק מהשם שלך (דור מתקרב לשם, דור דוחה ומתרחק, דור מתקרב, דור דוחה...). בשונה מהקיצוניות שהוצגה במקורות שקראנו קודם (או לשנות או לשמור את השם), בנאי מסתכל מזווית מרוחקת יותר. לגישתו ומנקודת מבטו- דור מסויים בוחר להתרחק מהשם (ומכל מה שנילווה אליו) ובכך הוא מגדיר את עצמו, דור אחר יבחר להתקרב אל השם וחוזר חלילה. האדם מגדיר את זהותו על ידי שתי התנועות האלה- הריחוק וההתקרבות, אימוץ השם או החלפתו.

מי אני ומה שמי ?

א.

אני מי שאני בוחר להיות. שם משפחתי של אבי היה תהלים-זאגר (=אומר תהלים), והיה טבעי בעיניי שיום אחד קברתי את שם משפחתי באחד מאותם מחנות. אני לא רואה שום סיבה לסחוב אתי את מורשת אבותי...

דן בן-אמוץ

ב.

בת שחוק עלתה על שפתי, מין חיוך של תמהון, כמו שחייך בבוקר על היותו מסוגל לרוץ עם כולם את ריצת הבוקר עד תומה: כל כולו פליאה על דרכיו הנסתרות של הגורל. "יש לי ילד סברה", הוא אמר, "סברה כמו אלה", והוא הורה על כמה מאתנו. "הוא יהיה כמו הילדים שגודלים פה מהתחלה. הוא ידבר עברית כמו שהם, הוא לא יידע שום שפה מחוץ-לארץ, רק עברית, וישיר את השירים שלהם... לילד שלי אני לא יקרא את השמות המחורבנים האלה מחוץ-לארץ, לופו, שמופו, ברקו, שמרקו. אני יתן לו שם של סברה, מהשמות החדשים האלה, לא שם של מסכנים. איזה עולם משוגע, בחיי, שיש לי ילד סברה. אני יגדיל אותו כמו הילדים האלה, היפים, החזקים, שהוא יתאים למדינה הזאת, שהוא לא יהיה חרא כמו שאני.

מתוך הספר 'התגנבות יחידים' של יהושע קנז

ג.

בזכות ארבעה דברים נגאלו בני ישראל ממצרים:

שלא שינו את שמם,

ולא שינו את לשונם,

ולא אמרו לשון הרע,

ולא נמצא בהם אחד שהתנהג באופן לא צנוע.

לא שינו את שמם, כלומר, ראובן ושמעון – היו, ראובן ושמעון – נשארו. ולא היו קוראים לראובן –

רופוס ולשמעון – לוליני ולבנימין – אלכסנדר...

מעובד על פי ויקרא רבה פרשה לב

ד.

"מי זה עבד אל עזיז?" שאל עופר המנחה כשקרא את שמותינו מהרשימה שבידיו. "אני", אמר בן הרב. "מעתי ואילך שמך אבנר. פוזיה... את?" "אני", ענתה הצנומה. "מהיום, אילנה!" פסק עופר. "אתה ג'מיל? מעכשיו שמך יורם". "יורם, יורם" קרא ג'מיל בהתפעלות, כאילו זכה בבגד חדש. "נורי". "אני", אמרתי. "נמרוד", פסק עופר. "נורי", התעקשתי. "נמרוד", חזר עופר, מתעלם מדבריי. "נורי!" הוספתי להתעקש. "נדבר על זה אחר כך".

מתוך הספר 'תרנגול כפרות' של אלי עמיר

ה.

[אולי המאבק של יעקב במלאך הוא] מאבק פנימי-רוחני שקורה בתוך נפשו של יעקב, שנצרך כאן להיאבק בשדים שבתוכו ובפחדים שלו, כדי שיוכל להיכנס אל ארץ כנען... ולמלא את התפקיד הנכבד שמוטל עליו: להקים את הבית היהודי הראשון, המשפחה שממנה עתיד להסתעף עם ישראל כולו לדורותיו.

... יעקב ממשיך לדרכו, צולע אחרי שנפגע בגיד הנשה, כי לכל מאבק יש מחיר, אבל הכתוב מציין: "ויזרח לו השמש..." , שמש חדשה מאירה את דרכו של יעקב, שכבר אין הוא אותו אדם שהיה אתמול.

אני רוצה לקפוץ עכשיו בזמן, למעלה משלושת אלפים שנה קדימה, אל סוף המאה התשע-עשרה. אל העיר שירז שבפרס. אל העיר הזאת הגיעו מתישהו אחרי גלות בבל צאצאיו של אותו יעקב שנאבק עם המלאך. קהילה גדולה של אנשים לומדי תורה ומקיימי מצוות, הם מקבלים מסביבתם את התרבות המקומית, את המאכלים, את הלבוש, את הסיפור המזרחי, את אגדות העם ואת השירה הפרסית, אבל לא מאבדים את כל מה שמייחד אותם כיהודים, וחיים באופן יומיומי את החוט המקשר בינם ובין יעקב אבינו.

יום אחד קם אחד מבני בניו של יעקב התנ"כי, שגם שמו יעקב, שהוא הסבא של הסבא שלי, קם ועולה לארץ-ישראל... הוא מגיע לירושלים עם אשתו, בניו ונכדיו ובונה שם בית. מוסיף את האות יו"ד לשם משפחתו והופך אותו מבנא לבנאי, כלומר בונה בתים. ממש כמו אביו הקדמון יעקב שבנה את הבית היהודי הראשון.

יעקב זה מוליד את אליהו. אליהו מוליד את מאיר. ואחרי שיעקב מת, מאיר נכדו מוליד בן וקורא לו יעקב. וזה אבא שלי.

יעקב, נער בשנות השלושים בירושלים, בתקופת המנדט, הולך לתנועת נוער ציונית ורואה שם יהודים חילונים, חופשים וליברלים. הוא נשלח מטעם התנועה לחוות הכשרה בקיבוץ ומגלה את נפלאות ריקוד ההורה המעורב של בנים ובנות במעגל, בליווי אקורדיון, והוא מתבייש בכובע על ראשו ומוריד אותו. אורח החיים הדתי של הוריו נראה לו מיושן ומגביל. הוא רוצה להיות שחקן, ולצערם הגדול של הוריו הוא עוזב את הדת, אף שבפנימיותו ובמהותו הוא נשאר מקושר עד סוף ימיו לעולם התנ"ך והפיוט העברי.

יעקב זה הוא בן הדור של מלחמת העצמאות. הוא היה שם, גבר צעיר בסוף שנות העשרים, כשקמה המדינה, ואותם אנשים שניתקו את עצמם מהמסורת, שעזבו את ספסלי הישיבות, שמרדו בהוריהם, הם האנשים שבפועל הקימו את המדינה וקראו את שמה: ישראל.

והנה אני כיום, בנו של יעקב, מחפש שוב את הדרך איך לחדש את הקשר עם יעקב אבי הקדמוני, ועם יעקב הסבא של הסבא שלי.

מתוך המאמר: ויותר יעקב לבדו, אהוד בנאי